

njem, moramo brati in razumeti predvsem v kontekstu nadaljevanja prve knjige.

Delo *Razpotja izseljencev* je sad večletnega terenskega dela, podkrepljenega z ustrežno strokovno literaturo in izsledki preučevanja arhivov izseljenskih društev in zasebnikov. Bogati ga informativen in zanimiv zgodovinski povzetek naseljevanja v Avstraliji in spreminjanja avstralske imigracijske politike. Posebnosti slednje je čutiti v mnogih izsekih iz pripovedi posameznikov. Te so zelo ilustrativne in zanimive ter zaradi svoje avtentičnosti v marsičem presegajo informativno vrednost kvantitativnih raziskav. Bralcu namreč neposredno približajo vsakdanje srečevanje izseljencev z vprašanji lastne (etnične) identitete. Deli pripovedi so sicer morda prepogosto vpeti v nosilno besedilo, kar ga lahko razdrobi in lahko zamegli bistvo sporočila, nevesčemu bralcu pa dodatno energijo jemlje še zapis izpovedi v pogovornem jeziku – gre za preučevanje prilagajanja večinski družbi, zato govorčeva uporaba tega ali onega slovenskega narečja v tem primeru nima vloge.

Avtorica pri opisu prvih let prilagajanja razlikuje tri glavna obdobja v imigracijski politiki avstralske države: obdobje asimilacijske politike, obdobje integracije (kot blažje oblike) in multikulturalizma. Pri slednjem povzema slikovito ugotovitev J. Collinsa (1988: 232), da je prišlo do prehoda od politike »talilnega lonca« k »skledi solate z različnimi začimbami«, torej do dopuščanja etnične drugačnosti. Avstralski multikulturalizem, ki se začel z letom 1977, je danes vzor sožitja različnih kultur.

Podobno kot raziskovalci izseljenstva na drugih geografskih območjih tudi dr. Čebuljeva pri priseljenjskih etničnih skupnostih opaža notranjo segregacijo na političnih osnovah, pri čemer slovenski priseljenci niso izjema.

Besedilo nas spretno prepelje od obdobja prilagajanja večinski družbi prek njene priseljenjske politike do pojava dvojnosti etnične identitete (slovenskih) priseljencev v Avstraliji. V tej luči je treba povzeti ugotovitev, da jezik ni več simbol etnične identitete.

V zadnjem delu knjige so zapisane »štiri zgodbe za konec« (tak je tudi naslov poglavja), ki so, tako kot že omenjani izseki, v svoji enkratnosti, avtentičnosti in svojstvenosti dragocen dokument. Čeprav gre za zgodbe iz že oddaljenih 80. let, je njihova sporočilnost neokrnjena, k dokumentarni vrednosti dela pa pripomorejo tudi številne fotografije.

Knjiga *Razpotja izseljencev – Razdvojena identiteta avstralskih Slovencev* je dobrodošlo branje – tako za poznavalce izseljenstva, ki bodo med branjem поблиže spoznali avtoričin avtobiografski raziskovalni pristop, kot za »laike«, ki se bodo skozi zapise pripovedi lahko vživeli v izseljensko (razdvojeno?) dušo in jo zato laže in bolje razumeli.

Recenzija/1.19

dr. Rajko Muršič

Božidar Jezernik: Kava

Zgodovina številnih zanimivih osebnosti in ovir, s katerimi se je srečevala grenka črna pijača, imenovana kava, na svojem zmagovitem pohodu iz Arabije Feliks okrog sveta, ki ga ni uspel zaustaviti niti muhtasib svetega mesta Meka Ljubljana, Rokus, 1999, 232 str.

Za današnje umevanje pisnih navad nenavadno dolg in poetično obarvan podnaslov knjige je sam po sebi najboljša ilustracija tega, kar lahko bralci najdejo v knjigi, obenem pa je zastavljen kot uganka (Kdo neki je muhtasib iz Meke, ki bi lahko preprečil, da bi kava postala to, kar je danes?), katere odgovor se skriva nekje na poti med arabskim vinom (uvodno poglavje) in slovensko narodno kavo, ki diši kot vrtna roža (sklepno poglavje). Ko preletimo naslove poglavij temno rjave knjige o kavi, nas zadeva dokončno pritegne: komu pa ne bi zacingljali kruguljčki radovednosti ob naslovih poglavij, kot so Plešoče kože in zaspani menih, Čarobni napoj svetega puščavnika, Ob kavi (in tobaku) odpove še Lockov aksiom, Turškega sultana neizprosna vojna proti črni sovražnici spanja in ljubezni, Črna kot hudič, vroča kot pekel, Neokusna kot Racinova poezija ali Kako je pogumni Poljak rešil Dunaj turške nevarnosti? Jezernikovo delo je nastajalo skoraj dve desetletji. Zamisel zanj je bila logična: kaj se skriva v tej črni tekočini, smo se spraševali pred dvema desetletjema, ko je začelo v nekdanji Jugoslaviji nenadoma primanjkovati kave, ljudje pa so je pili še več kot pred tem, ko jo je še bilo mogoče – po, za takratne čase, kolikor toliko znosni ceni – kupiti v trgovinah. Množice so hodile po kilogram kave v najbližje trgovine čez našo severno in zahodno mejo (toliko jo je bilo dovoljeno prenesti čez mejo brez carine) ter jo pošiljale ali prenašale v prav brezhibno organizirani neformalni distribucijski mreži po vsej državi. Bilo je noro.

Tako noro kot takrat, ko so se s kavo prvič srečali na Arabskem polotoku. In tako kot povsod, kamor je prišla. Opisi sprejemanja, zavračanja, oboževanja in zaničevanja kave so raztreseni po različnih virih, toda vzorec, ki spremlja kavo, je enak: navdušenje ljudstva in skrbi nekaterih dušebrižnikov nad njegovo usodo, ker se vdaja njenim čarom. Božidar Jezernik je zbral kopico informacij z različnih delov sveta (večinoma pa z večno zoperstavljenih koncev Orienta in Okcidenta ter, na koncu, tudi z domačega dvorišča) in primerjal različne načine sprejemanja ter nadaljnje usode te črne tekočine skozi prostor in čas. Kava spregovori o svoji usodi skozi usta in opise kronistov, popotnikov, vladarjev, podložnikov, meščanov, kmetov, duhovnikov, cenzorjev, vojakov, šolnikov in drugih. Pripoved je vijugava, ves čas napeta in privlačna, sledeč redakcijski roki avtorja, ki se izogiba moralističnim komentarjem, čeprav njegova tekoča pripoved ves čas diha z avtorjevo polno zavzetostjo in strastjo.

Jezernikove pripovedi o kavi ni mogoče enostavno uvrstiti v predalčke delitev med strokami, kot jih poznamo pri nas. Še najbližja je klasičnim orisom posameznih kulturnih pojavov francoske strukturalne šole (na primer Barthesovim), vendar brez izpostavljenega strukturalnega aparata. Pripoved ni niti etnografska niti opisno zgodovinska, ni niti literarna niti suhoparno analitična,

BOŽIDAR JEZERNIK KAVA

Zgodovina številnih
zanimivih osebnosti
in ovir,
s katerimi se je srečevala
grenka črna pijača,
imenovana kava,
na svojem zmagovitem pohodu
iz Arabije Feliks
okrog sveta,
ki ga ni uspel zaustaviti niti
muhtasib svetega mesta
Meka

(učinkovanje opojnih snovi na organizem) kanalizirajo sistemi družbenih kodifikacij. Na eni strani lahko spremljamo navdušenje nad novo oziroma z užitki izpolnjeno izkušnjo, na drugi strani pa brezkompromisno zavračanje novega črnega zloдея, ki preti z uničenjem starega družbenega reda. Pri tem različni muhtasibi, nekakšni tržni inšpektorji, in drugi nosilci oziroma izvajalci oblasti po vsem svetu, ne le na Orientu, niso mogli prepričati ljudem, da bi uživali pijačo, ki jim je ugajala. Kot smo spoznali tudi sami, takšnega napoja enostavno ni mogoče izkoreniniti. Pravzaprav so ga naši nekdanji sodržavljeni takrat, ko ni bil dostopen, po soglasnem mnenju vseh uživali več kot bi ga sicer. (Nauk, ki sledi iz te izkušnje, je enostaven: privlačnih opojev ni mogoče zatreti niti s prepovedmi niti z »nedostopnostjo«.)

Toda to ni bistveni nauk Jezernikove zgodbe o kavi. Ena od najprivlačnejših plati njegovega dela je virtuosno povzemanje sloga starih opisov, sloga razsvetljenstva, ki - ne le prek renesanse - ogromno dolguje specifičnemu arabskemu racionalizmu in pragmatizmu. Zaslepljeni s pretinjami gromovnikov muslimanske pravovernosti se Evropejci večinoma sploh ne zavedamo tistih prvin »orientalskega« vsakdanjega življenja, v katerih brstijo različne oblike javne družabnosti in individualnih načinov preprostega uživanja življenja. V prejšnji Jezernikovi knjigi smo lahko brali, s kakšno ljubosumnostjo so Evropejci opisovali zmožnost »turškega« uživanja v brezčasju. Tokrat nam opiše še značilno sprenevedavo evropsko »tradicijo« kavarn, ki se, jasno, začne na »Orientu«.

Zaradi zahtev izdajatelja (ki je, mimogrede povedano, knjigo izdal v štirih različnih natisih, od najbolj luksuznega do plebejskega, ki pa se še vedno ponaša z neplebejsko ceno) je avtor izpustil navedke in opombe, ki bi radovednemu bralcu pomagale na poti k virom. Kljub temu pa na koncu najdemo impozanten spisek virov in literature, ki potrjuje oceno, da gre za res temeljito raziskavo in temeljno delo o pijači, ki jo - tako ali drugače - jemljemo za neizogiben del našega življenja. V dobrem in v zlem.

čepnav se ponaša z vsemi naštetimi elementi. Šele ko natančno pregledamo spisek zadevne literature na koncu, se zavemo, kako skrben dolgoletni študij se skriva za na videz lahkotnim poljudnim besedilom.

Besedilo temelji na novejši metodološki orientaciji socialne/kulturne antropologije, ki se na eni strani sprašuje o aparatu pisanja etnografskih besedil (in kritizira tovrstno nereflektirano početje) in statusu samega etnografskega besedila, ki se ne more izogniti niti literarnim opisom niti strogi analitičnosti, na drugi strani pa razkriva fluidnost, kontingentnost in vzajemno soodvisnost vseh družbenih dejstev. Upoštevanje sodobnih antropoloških spoznanj o predsodkih in stereotipih, opozoril o ustvarjanju in eksploataciji orientaliziranega »drugega«, o ranljivosti in minljivosti identitet itd. izdatno bogati hudomušne prikaze, ki temeljijo na starejših virih in opisih učinkovanja kave kot družbenega dejstva, ki se začne - še zdaleč pa ne tudi konča - pri uživanju kave v različnih življenjskih okoliščinah. Pri tem seveda ne gre za to, koliko kave kdo popije, kdaj in kako, temveč za družbene kontekste, v katerih prihaja do takšnih in drugačnih družbenih načinov prisvojitve te opojne tekočine. Če kaj, potem je kava še eden od dokazov, da človek preprosto ne more brez opojnih snovi. Vprašanje je samo, kako se posamezne skupnosti odzovejo na novo opojno snov, kako se jo posamezniki in posameznice naučijo uživati ter kakšno kulturno konstrukcijo zgradijo, da jo lahko umestijo v svoj kulturni prostor. Zato pripoved ne more zaobiti nekaterih drugih sestavin kulture, ekonomije, politike in vere.

Kot vsakokrat, kadar je v igri ekonomija užitka, biološka dejstva

